

UTEČENCI VČERA A DNES

Vojna v Bosne

Vojna v Bosne predstavuje súčasť vojenského konfliktu v Juhoslávii (1991-1995). Po zrútení komunistického systému v krajine sa vyhrotili ekonomicke, národné a náboženské rozdiely, ktoré prešli do občianskej vojny. Chorvátsko a Slovensko, ako ekonomicky najsilnejšie krajiny, sa chceli osamostatniť, čomu sa snažilo zabrániť Srbsko. V národnostne zmiešanom štáte, Juhoslávii, to znamenalo aj snahy o presídľovanie a čistky na civilnom obyvateľstve. Bol to najväčší vojenský konflikt v Európe od druhej svetovej vojny a vyžiadal si tisícky mŕtvych najmä na strane civilistov.

MIRSAD SOLAKOVIC (nar. 1978, Bosna)

Bosnianský moslim sa narodil v roku 1978. Traumatické zážitky, ktoré prežil ako tímnedžer vo vojnových časoch, ho ovplyvnili na celý život. Z koncentračného tábora, zriadeného v jeho bývalej škole, sa mu podarilo utiecť a emigrovať s celou rodinou do Veľkej Británie, kde v súčasnosti pracuje ako učiteľ.

„Prišiel som do školy a zbadal som svojho učiteľa v uniforme s kalašníkovom na stole, mieriacim na mňa. Tak som povedal učiteľovi: „Prečo na sebe máte uniformu? Prečo je tá zbraň namierená na mňa?“ A on na to: „Bojiš sa ma, lebo som Srb? Bojiš sa, že ťa zabijem?“ Vychrlil to na mňa, mal som len trinásť rokov a povedal som: „Neviem, že ste Srb, mysl som si, že sme všetci rovnakí.“

V okolí, kde sme boli my, bolo veľa domov zničených, z nejakého dôvodu ešte nedorazili do našej dediny a keď nám bolo povedané, že jednotky, pozemné jednotky, prišli do dediny, myslím, že vtedy začal horor. V to konkrétnu ráno bolo slnečno a všetko, čo som počul, bol príchod vojenkého nákladiaka. Moja mama ku mnemu pribehla a potom prišiel môj otec, povedal: „Pozri, budú ťa vypočúvať. Nepovedz nič.“

„Čo ak sa mi budú vyhŕažať, že ma zabijú?“

„Čokoľvek ti povedia, aj keby ťa mali zabiť, nehovor nič.“

„To sa mi zavŕhalo do hlavy a ostalo to tam.“ V okamihu keď prišli, boli sme pred domom. Skupina šesťich mužov. Ako prichádzali, rodičia stáli pri mne a otec mi pošepkal: „Nepozeraj sa im do očí.“ Pretože ako na nás pozerali, začal som sa pozerať na nich. „Nepozeraj sa im do očí.“ A to bola najlepšia rada, akú som dostal od svojho otca. Viete, vtedy som to nevedel, ale myslím, že vtedy sa stane svedkom a vaša šanca na prežitie je nižšia. Pozrite sa na niekoho a zapamätáte si jeho tvár a oni vás musia zabiť, pretože ste svedkom, ktorý môže v budúcnosti niekoho identifikovať. Takže vyvarovať sa očnému kontaktu je nutnosť. Oni, hm, vyzliekli ma donaha pred 26 členmi rodiny a mučili ma. Začalo to, hm, postavili ma na popravisko a položili mi jednoduché otázky: „Vieš, že by niekto dával zbrane ľuďom v dedine pre miestnu armádu?“ Len som zdvihol ruky. Na tom mieste mi povedali: „Ak nám neopovieš, dostaneš tri možnosti, inak ťa zastrelíme.“ Trikrát som nepovedal nič. Otec bol hned naproti mne. Keď ma doviedli na popravisko, bol som na moment preč od mamy, od rodiny, len ja a otec sme boli odvedení za kríky, ale mohli ma počuť, boli doslova za rohom. Moja mama si myslela, že ma zabili v momente, ako padol prvý výstrel. Vystrelili mi ponad hlavu, potom druhý náboj a tretí, myslím, že ten vojak ťukol do hlavne, tak ma netrafil. Potom mi do rúk podali dva odistené granáty. Ani som nevedel, čo znamená, že sú odistené. Povedal mi, drž to pevne a ak to pustíš, vybuchneš a zabiješ aj zvyšok svojej rodiny. Držal som ich tak pevne, akoby na tom závisel môj život. Nebol som si istý, či sú poistky vytiahnuté alebo nie, ale bol som presvedčený, že sú. Len v momente, keď mi ich vojak zobrajal z rúk, keď som videl, s akou opatrnosťou ich berie, uvedomil som si, že sú naozaj odistené. Dali odistené granáty 13 ročnému dieťaťu. Očividne to nebolo dosť, začali ma mlátiť prackou z opasku, vojenskou prackou. Bitka začala úderom pažby z pušky a pokračovala niekoľko hodín, pravdepodobne najdlhších hodín, aké som kedy zažil. Až keď som začal vykašliavať krv, šla mi z úst aj z nosa, až vtedy prestali. Počul som jedného vojaka povedať: „Prídeme naspať, zabíť ťa“, a ja, ja, ležal som v kaluži krvi a čo je zaujímavé, rodičia, rodinní príslušníci boli vystrašení, báli sa ku mne priblížiť dlhú dobu, až kým vojaci neodšli.

Jednotky postupne prichádzali a ostrelovali našu a okolité dediny. Etnicky „čistili“ celú oblasť a odvádzali nás do koncentračných táborov v Keraterme, v Manjaci a Trnopolji. My sme boli odvedení do Trnopolja, čo bola predtým moja škola. Niektorí zo strážníkov boli moji učitelia.

Mali sme tetu, ktorá žila v Chorvátsku, takže môj otec, hm, našiel spôsob, ako nás cez jeho známeho dostať do Chorvátska. Tam sme našli útočisko len na krátky čas. V Chorvátsku, v dome mojej tety, som prvýkrát zažil nočné mory. Vybaľoval sa mi vojak, ktorý na mňa kričal, že sa vráti zabít ma. Moji mŕtvii rodinní príslušníci, ktorí ma volali, aby som sa k nim pripojil... Tieto nočné mory začali ovplyvňovať môj spánkový režim a bolo to na mne vidieť, ale viete, moja mama si myslala, že mám len zlé sny o vojne. Nevedel som nič o psychických problémoch alebo posttraumatickom syndróme, až kým sme neprišli do Veľkej Británie.“

V júli roku 1995 bolo v meste Srebrenica zmasakrovaných približne 8000 chlapcov a mužov, bosniánskych moslimov. Srbské ozbrojené sily vykonali tento masaker ako odplatu za predchádzajúce etnické čistky na srbskom obyvateľstve. Masaker v Srebrenici je považovaný za najbrutálnejší vojenský zločin od konca druhej svetovej vojny. Mnoho obetí nebolo dodnes identifikovaných a pochovaných.

Dubrovnik, 1991. Historické mesto horí po bombardovaní zo strany Srbov.

Bombardovanie Sarajeva, 1992

Bosnianský páričíta noviny vo svojom zbombardovanom byte na ulici Maršala Tita, v Sarajeve roku 1992.

Ratko Mladić, veliteľ Bosniackých Srbov a jeho vojaci počas vojny v Bosne, 16. apríl 1994

„Naša dedina bola krásnym mestom pre život, to sa ale zmenilo v priebehu jednej noci. Stále nerozumiem tomu, čo sa stalo, pretože to boli naši susedia.“
(Elvedin Pasic, prvý svedok na súde s Ratkom Mladičom, veliteľom srbských ozbrojených síl. Mladić bol roku 2017 odsúdený na doživotie.)

Bombardovanie Srbska

V roku 1999 sa vystupňovalo násilie medzi Srbskom a Kosovom, ktoré vtedy Srbsku patrilo. Kosovskí Albánci v snahe o samostatnosť napádali srbské sily. Nasadením armády sa situácia vyostrovala. Dochádzalo k čoraz väčším vojenským konfliktom. Vojna bola ukončená silami NATO bombardovaním Srbska. Tento akt je dodnes sporný a často kritizovaný.

MILAN KLINKO

Člen slovenskej menšiny vo Vojvodine, ktorý sa narodil v roku 1995. Bombardovanie Srbska prežil ako malé dieťa, no stále si v sebe nesie bolestivé spomienky. Momentálne žije na Slovensku.

Juhoslovanská vojna

„Kým otec nebol vojak, pracoval v mliekárni (bola to najväčšia firma v Srbsku) ako hlavný kontroliér. Takže môžem povedať, že sme sa mali vtedy dobre. A potom ako vojna prišla, tak moja mama pracovala v detskej nemocnici, a potom sa stala domácou (starala sa o rodinu). On o tom nikdy nerozprával. Nerozprával o tom ani mame, ani nikomu jednoducho. No potom vlastne, keď mal slabie chvíle, tak raz ročne, môže sa povedať, že ho chytila taká chvíľa. Mama sa rozplakala, potom jej to musel povedať, lebo ho trápilo jednoducho, že aké veci on videl. Pozrite si nejaké dokumenty, že aké zverstvá sa robili a on bol tam, hej. Takže verím, že mu nebolo ľahko. Nepovedal by mi nič, čo sa tohto týka.“

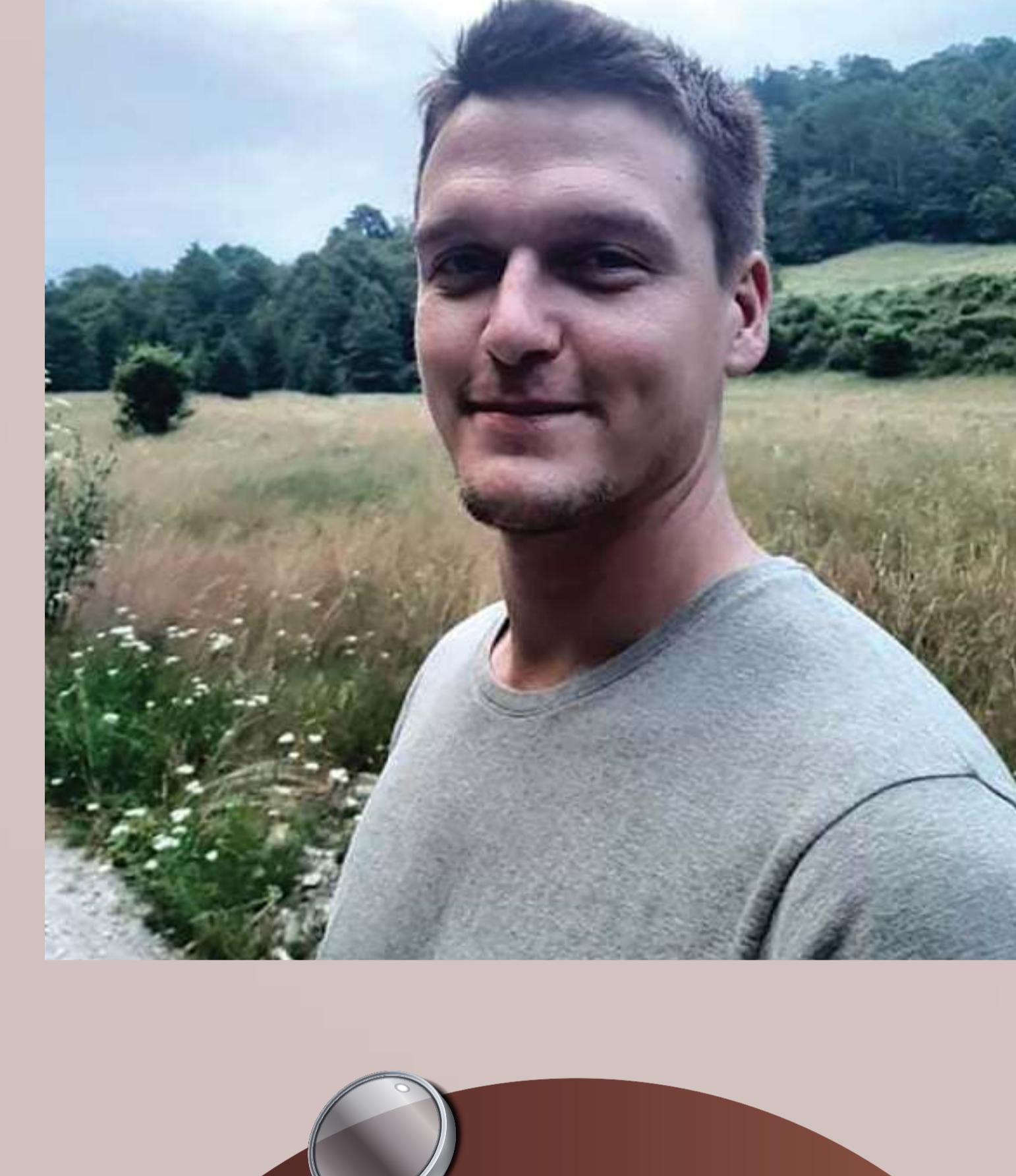
Bombardovanie Srbska

„Mam som sa pýtal, že, no, ako sme to my, ako malie deti, s tebou vlastne vydržali? No tak mama vrvá, že sme sa nenormálne báli. Nenormálne. Ale sme jednoducho vydržali aj bez všeckého. Niekedy sme nemali ani elektrinu a inokedy ani vodu, lebo ju vypínali furt, lebo, však, nevedeli, kde spadne kde ktorá bomba a že jednoducho preťali budťe trubky alebo káble, takže sme tú elektrinu nemali. Mali sme na dvore studňu, takže to sme využívali ako pitnú, hej, vlastne, aj na dobytok. Mama vrvá, že sme sa schovávali pod stôl. Lebo to je inštinkt, ideš pod stôl. Alebo do zábradlia od dverí, lebo to je pevné, aj keby sa zrúti dačo, tak si v bezpečí. Ako sme boli malí, tak sme sa tam zmestili aj štýria. Hmotnej núdze bolo. Natoľko, že základné veci sme mali trochu. A to vtedy bolo dosť, no keď sa na to dnes človek pozrie, tak vlastne bola to naozaj, že maximálna bieda. Mali sme vlastne šťastie len to, že sme boli na dedine, že sme mali tú záhradu, že sme mali tú studňu...“

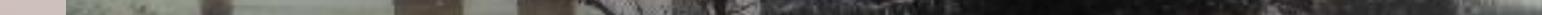
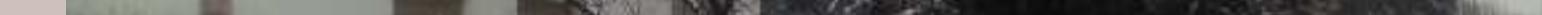
„Ja si neviem predstaviť, ako bolo ľuďom v mestách, v bytoch, ktorí nemali absolútne nič...“

„Jednoducho sme sa vynachádzali, že sme si požičiavali od susedov. Čo si ja pamätam, ako malý, že ma mama posielala: „Chod' po cukor, chod' po sol', zober šalát, odnes toto...“ Že sme si jednoducho takto pomáhali a sme si vymieňali, že kto čo mal, ten to dal. Všetci držali spolu. Začali sme prediavať ľadový šalát, a to si pamätam, že šesť hlávkov šalátu, to bol taký veľký, to bolo asi možno aj dva kilogramy, sme predávali za 20 dinárov, čo je v tomto prepočte dnes asi 16 centov. Keď skončilo bombardovanie, stále nám tú elektrinu vypínali. Bola aj drahšia a po ôsmej večer vôbec nebola. Budť sme mali sviečky, alebo, keď už ujo vymyslel takú baterku z auta a takú žiarovčičku, toto nám vlastne fungovalo v celom dome ako svetlo. Vodu sme mali zo studne, ako som spomíнал alebo sme zbierali dažďovú. S ňou sme polievali zeleninu.“

„Keď to všetko skončilo, otec mal plat nejakých 50 mariek, čo je v prepočte 50 eur. A dedko mal dôchodok 0,5 až 0,8 marky, šlo to hore dole, takže to bola naozaj katastrofa. Ľudia čakali v nenormálne dlhých šorach, aby dostali lístok (na potraviny). A potom šli čakať do druhého radu, pol dňa, aby za ten lístok dostali chlieb. My sme mali šťastie, že mama vedela napieciť, keď mala z čoho.“

Srbsko bolo bombardované silami NATO po dobu 78 dní. Použitá bola aj munícia s ochudobneným uránom.

Budova juhoslovanského Ministerstva obrany v Belehrade, 1999

Strela Tomahawk vypálená z bojovej lode USS Gonzalez 31. marca 1999

Bývalý srbský a juhoslovanský prezident Slobodan Milošević bol súdený za vojnové zločiny na medzinárodnom súde v Haagu.

Verdiktu sa nedožil, zomrel v roku 2006 na srdcový infarkt.

Vojna v Afganistane

Krajina je zmietaná vojnou, hospodárskymi ťažkosťami a problémami s chudobou už vyše štyridsať rokov. Sovietska invázia (1979-1989) nenastoli la v krajine komunistický režim. Po rokoch bojov miestnych klanov o prevahu sa v roku 1996 dostáva k moci neslavné hnutie Taliban. Roku 2001 prichádzajú do krajiny americké jednotky a jednotky NATO v rámci boja proti terorizmu.

FAISAL (26 rokov)

V roku 2012 utiekol z Afganistanu pred vojnou. V súčasnosti žije na Slovensku.

„Škola a vzdelávanie je veľmi dôležité, aby sme mali lepšiu prácu, aby sme sa učili nové veci. Moja rodina ma neustále podporuje, aby som študoval a dokončil strednú školu, a potom aj vysokú školu. Pretože pre našu rodinu je vzdelanie veľmi dôležité. Je veľký rozdiel medzi človekom, ktorý číta a ktorý nečíta knihy. Je veľký rozdiel, ako takýto človek rozpráva. Takže vzdelanie je veľmi dôležité pre každého človeka.“

Začal som študovať základnú školu, pretože z Afganistanu som odišiel skôr, ako som skončil základnú školu. Bolo to veľmi ťažké, pretože som neštudoval v materinskom jazyku a slovenčina je veľmi ťažký jazyk.

Môj život vyzerá teraz úplne inak, odkedy som sa zoznámil s Mirkou a aj s inými ľuďmi. Lepšie som spoznal vašu kultúru, spoznal som ľudí, ktorí sú milí. Keď som prišiel na Slovensko, nevedel som, ako oslavujete sviatky, ako oslavujete narodeniny. Mirka a Attila ma pozvú na každú oslavu, aby som spoznal vašu kultúru, čo a ako oslavujete. To som veľmi rád, lebo spoznávam, ako sa na Slovensku žije. S Mirkinou rodinou som bol aj na Vianoce, a bolo to super. Odkedy som sa zoznámil s novými ľuďmi, úplne sa zmenil môj život. Stretávam sa s Mirkou aj s inými ľuďmi a cítim sa u nich ako v mojej rodine.“

Niekedy mám ťažký život a potrebujem kamarátov, blízkych ľudí, pretože byť sám je ťažké.

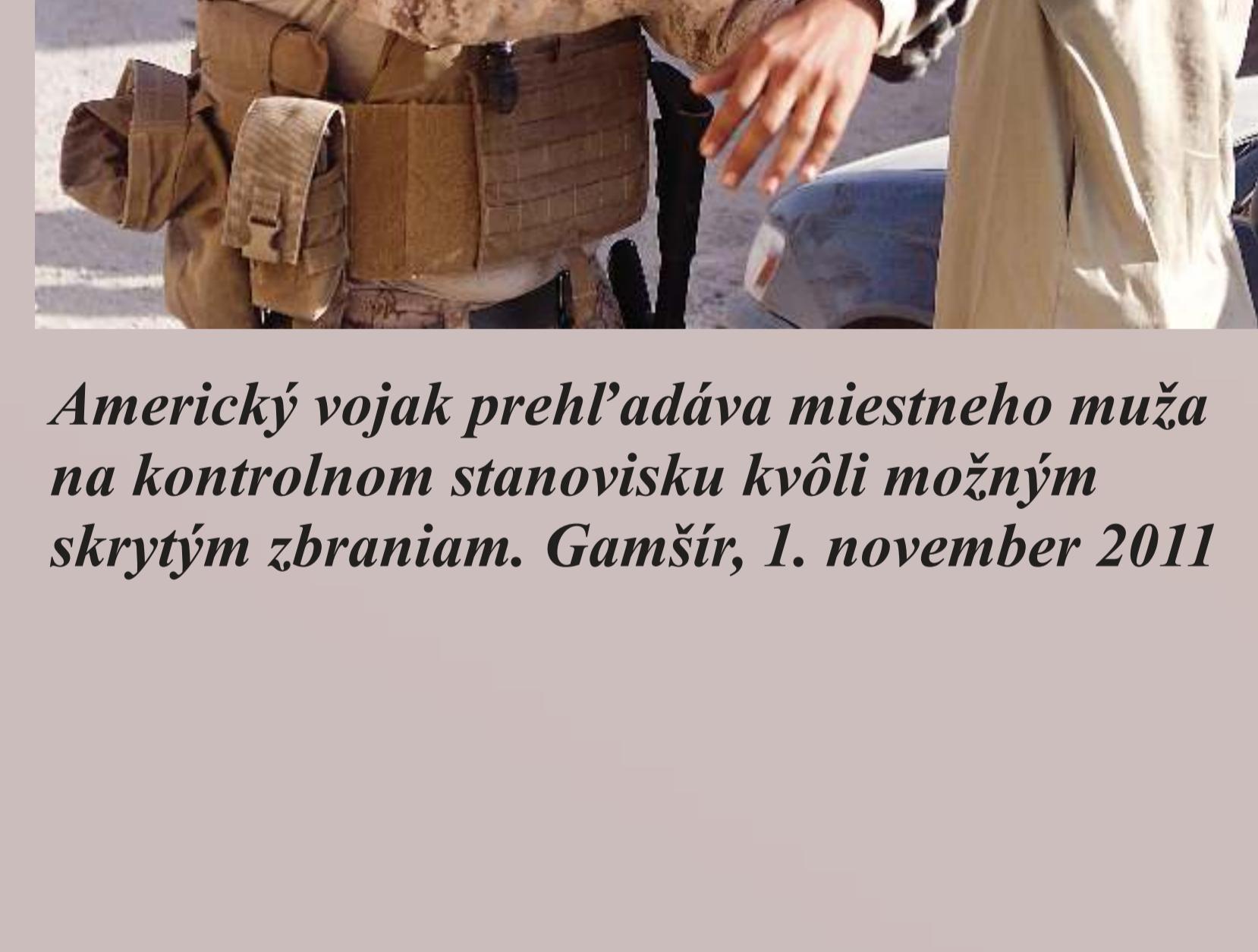
Začal som študovať na strednej škole počítačovej siete a viem, že to bude náročné, pretože neštudujem vo svojom materinskom jazyku. Ale mám veľa kamarátov, ktorí mi pomáhajú a povzbudzujú ma, aby som štúdium dokončil. V Afganistane hlúpi ľudia alebo teroristi nedovolia, aby tam ľudia žili v mieri a kľúde.

Život na Slovensku je lepší ako doma, pretože tu existuje a funguje demokracia. Človek tu môže žiť tak, ako chce. Môžem tu kľudne žiť, nemám tu také problémy ako doma. Preto som rád, že žijem na Slovensku. Som rád aj za kamarátov, ktorých tu mám.“

Po stiahnutí jednotiek NATO v roku 2021 sa k moci v Afganistane znova dostalo hnutie Taliban. Momentálne je registrovaných 2,6 milióna afgánskych utečencov žijúcich za hranicami vlastného štátu a 3,5 milióna ďalších ľudí bolo prinútených vystahovať sa z vlastných domovov, no v Afganistane nadáľ prežívajú.

Rozhovor príslušníka afgánskych ozbrojených síl so stareňom dediny Alahsang, 6. marec 2012

Americký vojak prehľadáva miestneho muža na kontrolnom stanovisku kvôli možným skrytým zbraniám. Gamšír, 1. november 2011

Americký vojak s afganskými det'mi počas nadväzovania kontaktov s miestnymi obyvateľmi, provincia Parwan, 18. december 2011

EPILÓG

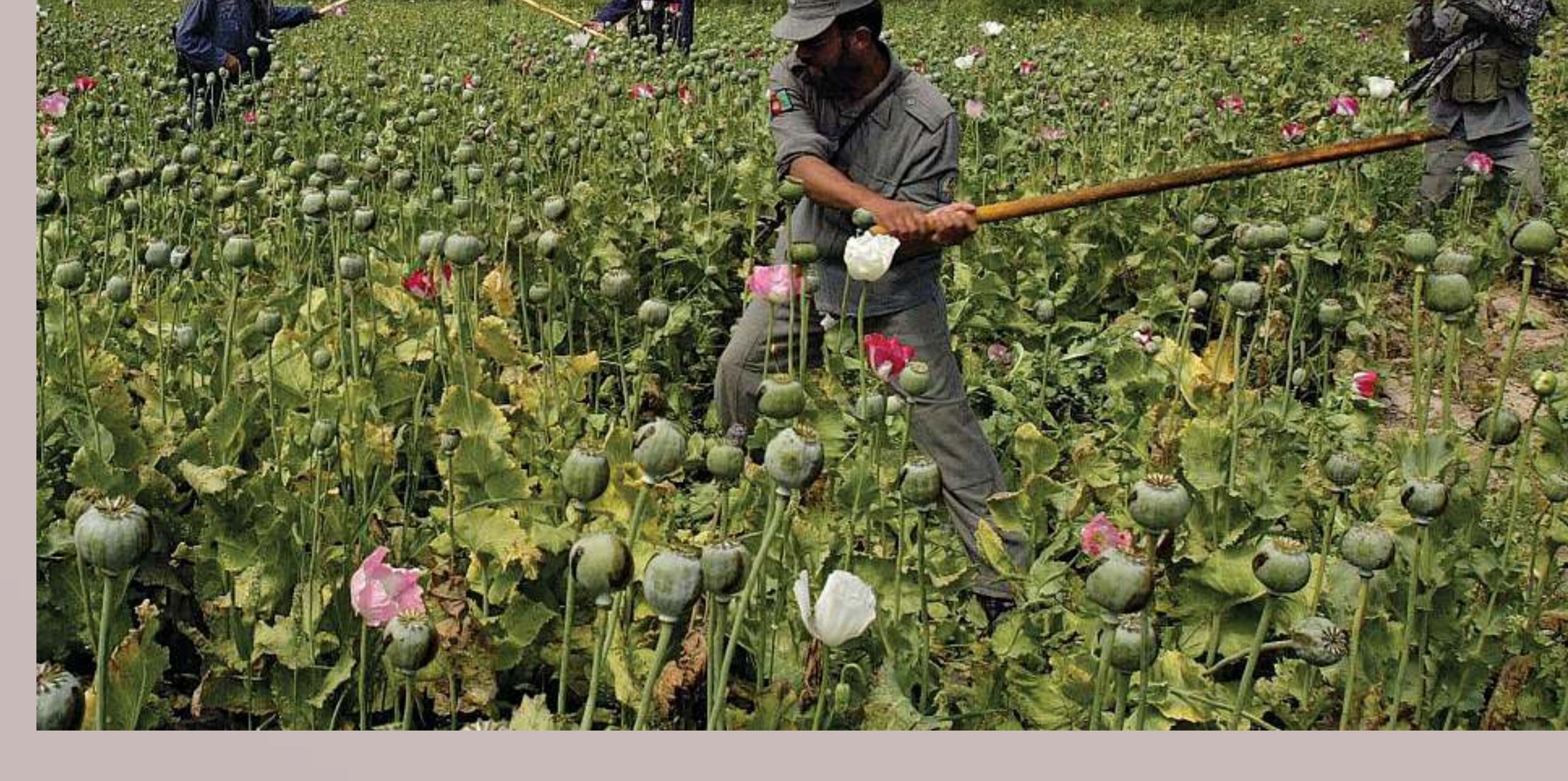
Menšie vojenské strety, ale i otvorené vojny sa odohrávali v nedávnej minulosti a odohravajú sa aj v súčasnosti. V dobe, keď je prístup k informáciám väčší, sa k nám dostávajú správy o vojne sužovaných krajínach napriek tomu, že sú stovky, až tisíce kilometrov ďaleko. Bežný človek im však nevenuje väčšiu pozornosť práve kvôli vzdialenosťi. Dôsledky vojny si veľmi často uvedomí až v momente, keď pred hranicami jeho vlastného štátu stojí ľudia, ktorí boli z vlastnej krajiny donútení odísť a hľadať pomoc v podobe azylu. V posledných rokoch nás životný priestor, Európska únia, čeliла migračnej kríze. Mnoho ľudí vnímal tento problém ako niečo nové a ojedinelé. V priebehu histórie však nie je migrácia, ako dôsledok vojny, prenasledovania, či zlých životných podmienok nič zriedkavé. Dialo sa to v minulosti a bohužiaľ, deje sa to aj v súčasnosti.

Prezident Barack Obama (druhý z ľava) sleduje s členmi vlády misiu, podniknutú proti Usamovi bin Ládinovi, máj 2011.

Sovietiske opancierované vozidlo miňa skupinu civilistov počas sovietskej invázie do Afganistanu, december 1979.

Afgánski policajti ničia ópiové makovice v provincii Orúzgán, 2007. Výroba a predaj drog boli jedným z hlavných príjmov hnutia Taliban.